२. वासेट्ठसुत्तं

प्रस्तावना

'वासेट्ठसुत्तं' हे तिपिटकातील सुत्तपिटकाच्या अंतर्गत येणाऱ्या सुत्तनिपात या ग्रंथातून घेतले आहे.

एकदा तथागत बुद्ध इच्छानंगल उपवनात विहार करत असतांना तेथे भारद्वाज व वासेट्ठ हे दोन मित्र चर्चा करत असतांना, ब्राह्मण कसा होतो? ब्राह्मण कोणाला म्हणावे? श्रेष्ठत्वाचे लक्षण कोणते? इत्यादीवर वाद निर्माण झाला. ते दोघेही एकमेकांची समजूत घालू शकले नाहीत. तेव्हा ह्या प्रश्नांचे उत्तर मिळविण्यासाठी ते दोन्ही माणवक तथागत बुद्धाकडे आले. त्यांना बुद्धाने दिलेल्या उत्तराचे वर्णन यात आले आहे.

जातिवाद, जातिभेद हा भारतातील एक अतिशय गंभीर प्रश्न मानला जातो. या विषयी भारतातील अनेक महापुरुषांनी आपापले विचार व्यक्त केलेले आहेत. त्या जातिप्रथेच्या विरोधात तथागत बुद्धाने ठिकठिकाणी आपले विचार व्यक्त केलेले आहेत. त्यापैकी जातिभेद खंडणाचा व अस्पृश्यता निवारण्याचा हा एक नमुना वासेट्ठ सुत्तात पाहायला मिळतो.

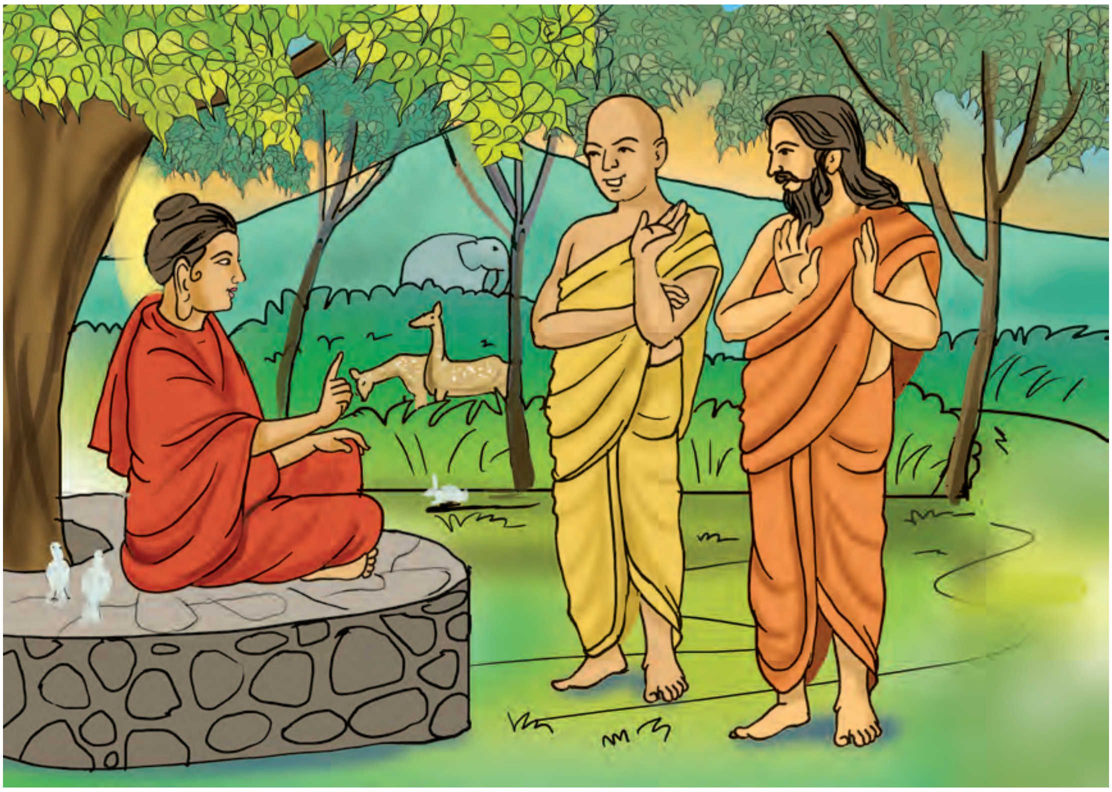

तेसं नो जातिवादस्मिं, विवादो अत्थि गोतमं।
जातिया बाह्मणो (ब्राह्मणो) होति, भारद्वाजो' ति भासति।
अहं च कम्मुना ब्रूमि (बूमि), एवं जानाहि चक्खुमा ।।१।।

तेन सक्कोम सञ्ञत्तुं, अञ्ञमञ्ञं मयं उभो ।
भगवन्तं पुट्ठूमागमा, सम्बुद्धं इति विस्सुतं ।।२।।

जातिया बाह्मणो (ब्राह्मणो) होति, उदाहु भवति कम्मना।
अजानतं नो पब्रूहि, यथा जानेमु बाह्मणं (ब्राह्मणो)'' ।।३।।

तेसं वो' हं व्याक्खिस्सं (वासेट्ठाति भगवा) अनुपुब्बं यथातथं।
जाति विभं पाणानं, अञ्ञामञ्ञा हि जातियो ।।४।।

तिणरुक्खे' पि जानाथ, न वा पि पटिजानरे।
लिंग जातिमयं तेसं, अञ्ञमञ्ञा हि जातियो ।।५।।

ततो कीटे पतंगेन च, याव कुन्थ किपिल्लिके।
लिंगं जातिमयं तेसं, अञ्ञमञ्ञा हि जातियो ।।६।।

चतुप्पदे' पि जानाथ, खुद्दके च महल्लके ।
लिंगं जातिमयं तेसं, अञ्ञमञ्ञा हि जातियो ।।७।।

ततो मच्छे' पि जानाथ, उदके वारि गोचरे।
लिंगं जातिमयं तेसं, अञ्ञामञ्ञा हि जातियो ।।८।।

ततो पक्खी' पि जानाथ, पत्तयाने विहंगमे।
लिंगं जातिमयं तेसं, अञ्ञामञ्ञा हि जातियो ।।९।।

यथा एतासु जातीसु, लिंगं जातिमयं पुथु।
एवं नत्थि मनुस्सेसु, लिंगं जातिमयं पुथु ।।१०।।

यो हि कोचि मनुस्सेसु, गोरक्खं उपजीवति।
एवं वासेट्ठ जानाहि, कस्सको सो न बाह्मणो (ब्राह्मणो) ।।११।।

यो हि कोचि मनुस्सेस, वोहारं उपजीवति।
एवं वासेट्ठ जानाहि, वाणिजो सो न बाह्मणो (ब्राह्मणो) ।।१२।।

यो हि कोचि मनुस्सेसु, अदिन्न उपजीवति।
एवं वासेट्ठ जानाहि, चोरो एसो न बाह्मणो (ब्राह्मणो) ।।१३।।

यो हि कोचि मनुस्सेसु, इस्सत्थं उपजीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, योधाजीवो न बाह्मणो (ब्राह्मणो) ।।१४।।

यो हि कोचि मनुस्सेसु, गामं रट्ठं च भुञ्जति।
एवं वासेट्ठ जानाहि, राजा एसो न बाह्मणो (ब्राह्मणो) ।।१५।।

यो दुक्खस्स पजानाति, इधेव खयमत्तनो ।
पन्नभारं विसंयुत्तं, तमहं बूमि (ब्रूमि) बाह्मणो (ब्राह्मणो) ।।१६।।

यस्स रागो च दोसो च, मानो मक्खो च पातितो।
सासपोरिव आरग्गा, तमहं बूमि (ब्रूमि) बाह्मणं (ब्राह्मणं) ।।१७।।

न जच्चा बाह्मणो(ब्राह्मणो) होति, न जच्चा होति अबाह्मणो (अब्राह्मणो)
कम्मुना बाह्मणो(ब्राह्मणो) होति, कम्मुनाहोति अबाह्मणो (अब्राह्मणो)।।१८।।

कस्सको कम्मुना होति, सिप्पको होति कम्मुना ।
वाणिजो कम्मुना होति, पेस्सको होति कम्मुना।।१९।।

तपेन ब्रह्मचरियेन (विसुद्धाचरियेन), संयमेन दमेन च ।
एतेन बाह्मणो(ब्राह्मणो) होति, एवं बाह्मणमुत्तमं(ब्राह्मणमुत्तमं) ।।२०।।

(सुत्तनिपात – आवश्यक फेरफार करून)

शब्दार्थ

विवाद (वि. पुलि.) – भांडण, कलह, झगडा, विवाद
जाति (स्त्री.) – जन्म
भासति (क्रि.) – बोलतो, चमकतो
कम्मुना (वि.) – कर्माने
चक्खुमा (वि.) – डोळस, जाणकार
अञ्ञमञ्ञ (वि.) – परस्पर, एकदुसऱ्याशी
सञ्ञत्तुं (कृ.) – प्रेरित, सूचित
पट्ठुमागमा (कृ.) – प्रश्न विचारण्यासाठी आले
अजानतं (नपू.) – न जाणता
व्याक्खिस्स (क्रि.) – सांगितले
तिण (नपू.) – गवत, तृण
पतंगेन (पू.) – (पक्षी) पक्ष्याने
किपिल्लिके (स्त्री.) – जन्म
चतुप्पदे (पू.) – चार पायांचा (पशु)
मच्छ (पू.) – मासा
पक्खी (पू.) – पक्षी
पुथु (अ.) – वेगवेगळा, पृथक
गोरक्ख (पू.) – गुराखी
उपजीवति (क्रि.) – परोपजिवी, परावलंबी
अदिन्न (वि.) – न दिलेले
योधाजीवो (पू.) – सैनिक
भुञ्जति (वर्त.प.पू.ए.व.) – खातो
पजानाति (क्रि.) – स्पष्टरुपाने जाणतो
खयमत्तनो (वि.) – नाश जाणतो
विसंयुत्तं (कृ.) – वेगळा केला, जोडला नाही
आरग्गा (नपूं.) – सुईचे टोक
सिप्पिको (पू.) – शिल्पकार, कलाकार
पेस्सको (पू.) – प्रेषक, पाठवणारा, एक जाती
संयमेन (वि.) – संयमाने
दमेन (नपू.) – दमाने, संयमाने

स्वाध्याय

१. खालील गाथांच्या आधारे रेखाजाळे पूर्ण करा.

न जच्चा बाह्मणो(ब्राह्मणो) होति, न जच्चा होति अबाह्मणो(अब्राह्मणो)।
कम्मुना बाह्मणो(ब्राह्मणो) होति, कम्मुना होति अबाह्मणो(अब्राह्मणो)।।
कस्सको कम्मुना होति, सिप्पको होति कम्मुना।
वाणिजो कम्मुना होति, पेस्सको होति कम्मुना ।।

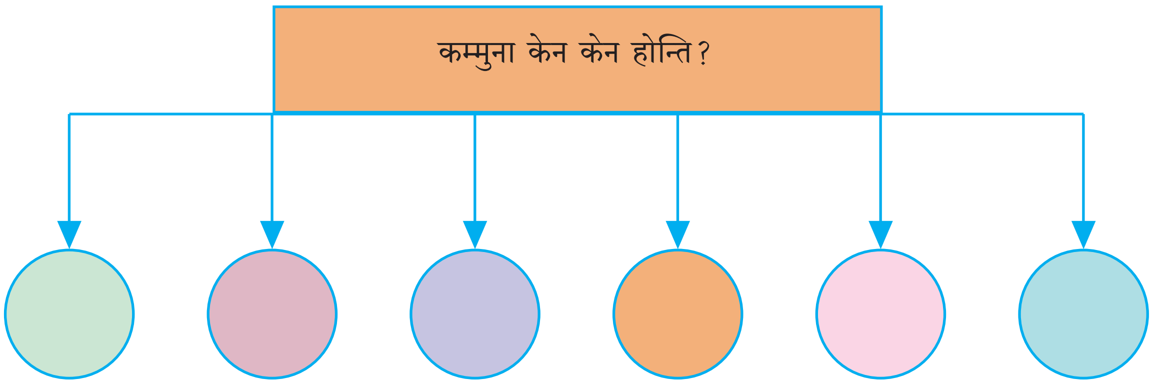

२. पाठातील पाच विशेषणे शोधून लिहा.

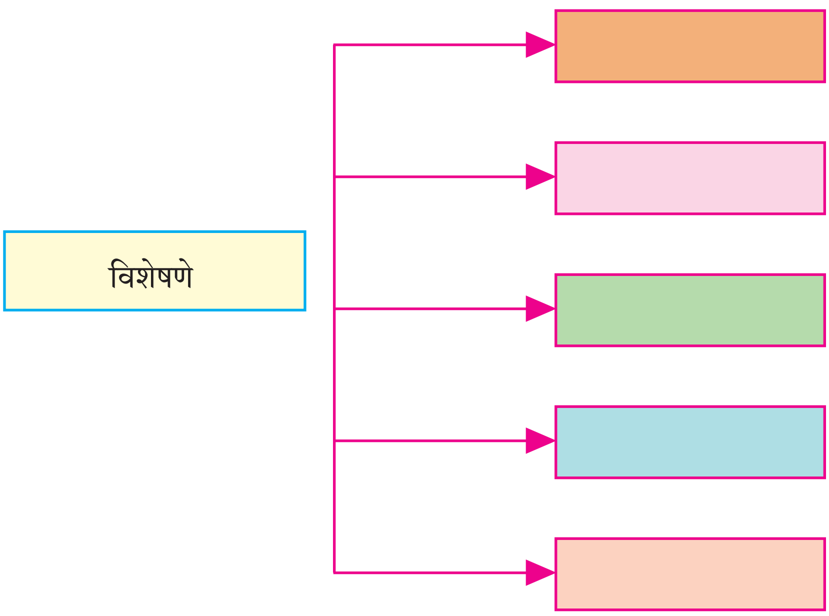

३. दीर्घोत्तरी प्रश्न.

वासेट्ठसुत्ताचा सारांश तुमच्या शब्दात लिहा.

☆☆☆